

ΓΡΑΜΜΑΤΑ · ΕΠΙΘΗΜΕΣ · ΤΕΧΝΕΣ · ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

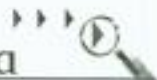
ΜΑΓΝΗΣΙΑ

Εξαμηνιαία έκδοση της Εταιρείας Κοινωνικής Παρέμβασης και Πολιτισμού (ΕΚΠΟΛ)

ΤΕΥΧΟΣ 6
ΜΑΪΟΣ 2006

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΙΑΣ

- Νικόλαος Παπαθεοδώρου**, *Ο Γρηγόριος Κωνσταντίνος, μαθητής στη Σχολή των Αμφοτέρων* ... 7-13
Κώστας Γκουιντάρης, *Στέφανος Καμιντάρης: Ένας λόγιος από την επαρχία Αιτωρού* ... 14-16
Μια πρώτη καταγραφή και αποτίμηση ... 17-19
Απόστολος Ν. Ζαχαράς, *Ο Σικελίτης παπα - Γιώργης Ρηγασιόλης, ιεροδιδάσκαλος και οπλαρχηγός του 1878* ... 20-25
Κώστας Λιάπης, *100 χρόνια απ' το θάνατο του Μηλωτή Μακεδονομάχου καπετάν - Κώστα Γαρόφι* ... 26-31
Δημήτρης Ταυβίθης, *Ο αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος* ... 32-35
Νίκος διαμαντάκος, **Αλέξ. Πάντος**, *ο Ζαγοριανός ιδρυτής της Πανταίου Σχολής* ... 36-38
Κώστας Μαυρίκης, *Βασιλέας Παπαβασιλείου: Η ζωή και το έργο ενός παιδαγωγού Αιωνιοσύτη* ... 39-41
Γιάννης Μουγογιάννης, *Οι Κυρτουγιάνηδες της Δρόκας* ... 42-46
Γιώργος Θυμάς, *Ο Ζαγοριανός λόγιος Αντ. Κωνσταντινίδης (Γήλιος Ζάχος) και το πλουσιότατο έργο του* ... 47-48
Γιάννης Μουγογιάννης, *Ο Τάκης Οικονομάκης στη διάνοξη του Μεσοπολέμου* ... 49-52
Γιάννης Δ. Πατρίκος, *Ο γέροντας Δοσίθεος Μεγαρίτης, Ο φωτισμένος ηγούμενος της Ι. Μ. Φλαμουρίου* ... 53-56
Φίλιππος Ράπτου - Λαμποδάρη, *Ο Λοικωίτης εκπαιδευτικός και συγγραφέας Δημ. Λαμποδάρης* ... 57-60
Χαράλαμπος Χαρίτης, **Χρήστος Β. Χαρκίνας**, *Ένας ιδεολόγος Σκιαθίτης «τοπικιστής»* ... 59-62

ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΗ - ΠΟΙΗΣΗ

- Νίκος Μποζάνος**, *Η μπουρλίδα* ... 63-65
Β. Δ. Αναγνωστάπουλος, *Ο Τραπεζίτης* ... 67-68
Σπύρος Βουσιανάς, *Το Σάκι* ... 68
Αντώνης Δελώνης, *Φανταστικά ταξίδια* ... 69-70
Βικτώρια Σκαρλάτου, *Κασσιανή* ... 71-74
Χαρούλα Φράγκου, *Ποίηση* ... 74
Παυσανίος Γκάλιος, *Ψάχνοντας το γάδορο* ... 75-76
Μιχάλης Μπόστας, *Με ποιο ένδυμα* ... 76
Σεβαστή Χαλιπέ - Πλατανιώτη, *Το μεγάλο όνειρο* ... 76-77
Θανάσης Παπαθανασάπουλος, *Ο Πατριάρχης Δημήτριος στο Βόλο* ... 77
Ελένη Παπαλοπούλου, *Κάκκινα τροφοντά γαρύφαλλα* ... 83-84
Νίκος Λαρυγγάκης, *Ντύθηκε τη βροχή* ... 84
Καίτη Μολαράκη - Τσοκανίκα, *Τα σύμβολα και η αγίασπρα πρακτική τους* ... 85-86
Μάγια Μπονιζάρλου, *Η έβδομη νύχτα του Έρωτα* ... 87
Λευκή Σαρύτη, *Στη σπηλιά του Κόκκινα* ... 87-88
Έλενα Φοραλίδου, *Υποζύγια του χρόνου* ... 89
Ελευθερία Αναγνωστάκη - **Τζαβάρια**, *Ονειροπλάσι* ... 89
Χρυσούλα Κυριακίδου - Σουβάλα, *Στη Rebecca της καρδιάς μου* ... 90

ΓΝΩΜΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

- Ιάσων Ευαγγέλου**, *Το χέρι του ήλιου* ... 91

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ

- Μαίρη Τσακνίκη - Γαβαλά, *Η Μαγεία του Παπαδιαμάντη* ... 92-96
Νίνα Λαδογιάννη, *Το καλύτερο μας χρόνια* ... 97-99
Ελένη Σφεραδάου - Πρίντζου, *Αναμνήσεις από το Νίκο Κολαβά* ... 100-101
Κων/νος Βραχνάς, *Μένιος, ο ανεπανάληπτος* ... 102-106
Μανώλης Γκαγκάκης, *Ο κ. Μαραμπού* ... 107-108

ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- Απόστολος Παπαθανασίου, *Το ιστορικό πλαίσιο του μοναστικού βίου στο Πήλιο κατά τα βυζαντινά χρόνια* ... 107-111
Βασίλης Κ. Σπανός, *Οι οικισμοί της Μαγνησίας στον Κώδικα Β της Μονής Αγ. Στεφάνου Μετρώρων* ... 111-117
Παν. Κ. Καταρέλος, *Ο τύπος του Βόλου και του Πηλίου από το 1881 έως σήμερα* ... 117-122
Νίκος Τσοκάς, *Η Παναγία της Μακρινίτσας* ... 118-120
Βασίλεια Γασπαρήνη - Κυρήση, *Συνολικά Κοιμητήρια, η συνοικία του «όνειρο»* ... 121-124
Βασίλης Καραμπερόπουλος, *Η περίπτωση μιας προσημνηϊκής ομάδας Μικρασιατών στην περιοχή Βελιστίου* ... 124-127

ΔΟΚΙΜΙΟ

- Γιώργος Λάπτης, *Ο νέος άνθρωπος και ο λαϊκισμός* ... 128

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

- Νίκος Λιχναρόπουλος, *Η έννοια του ωραίου στον Πλάτωνα* ... 129-133

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

- Κων/νος Μαυρομμάτης, *Κένταυρος, ένας δεύτερος αστερισμός της Μαγνησίας* ... 134-136

ΜΟΥΣΙΚΗ

- Κώστας Χ. Καραγκούνης, *Γύρω από τις Χωροδικές και Συμφωνικές Εργασίες* ... 140-141

ΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

- Δημήτρης Αποστόλου, *ΕΚΠΟΛιτιστικά και Κοινωνικά* ... 145-148

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

- Θανάσης Ευσταθίου, *Γιώργος Παναγιωτόκης, ένας σπουδαίος ζωγράφος* ... 149-150
Νικόλαος Ηλ. Αεφούσης, *Αρχιτεκτονική τοπίου και οικολογία* ... 151-152
Γιώργος Καφεντζάρης, *Εικαστικές καταγραφές* ... 153-156

ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΠΟΡΤΡΑΓΓΑ

- Ν. Λ., *Χριστίνα Κ. Κοικαίλη: η βολιμπούλα πρωταθλήτρια στη συγχρονισμένη καλλιέργεια* ... 157

ΒΙΒΛΙΟ

- Κ. Α., *Βιβλιοπαρουσίας* ... 158-164

ΣΧΟΛΙΑ

- Κ. Α., *Μαγνησιακοί Αντίδοχοι* ... 165-166

Γύρω από τις Χορωδιακές και Συμφωνικές Ερμηνείες Παραδοσιακής Μουσικής*

του Κων/νου Χ. Καραγκούντα

Στόχος της παρούσας εισήγησης δεν είναι να αναπτυχθεί ένα συγκεκριμένο θέμα και να δοθεί απάντηση σ' αυτό, αλλά να τεθούν κάποια προσωπικά και συλλογικά προβλήματα, τα οποία μας αποκαλούν στο Σύλλογο «Ε.Δ.Ρ.Α.Μ.Ε. Παινηγάτες Αχελούς», κατά την προσπάθεια συγκρότησης ενός οργανικού συνόλου (μουσικού συγκροτήματος) και μιας χορωδίας παραδοσιακών τραγουδιών. Για τα προβλήματα αυτά δε θα προτεθούν λύσεις, τίθενται απλώς προς συζήτηση, ώστε οι απαντήσεις και οι προτάσεις, να δοθούν μέσω ενός γόνιμου διαλόγου.

Όπως φαίνεται από τον τίτλο της εισήγησης, οι προβληματισμοί που θα τεθούν, αφορούν τη δοντολογία (το τι πρέπει να γίνει) και τη μεθοδολογία (το πώς πρέπει να γίνει) της συγκρότησης μιας χορωδίας παραδοσιακών τραγουδιών και ενός συνόλου συμφωνικού, με την έννοια των πολλών μουσικών οργάνων παραδοσιακής μουσικής.

Το πρώτο πρόβλημα που πρέπει να μας απασχολήσει είναι το κατά πόσο είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός χορωδιακού συνόλου. Ως γνωστόν, η παράδοση μας άφησε μικρά μουσικά σχήματα, μονοφωνάρια τις περισσότερες φορές και μόνο σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχουν μουσικά όργανα, έχουμε ομαδική συμμετοχή του λαού. Σ' αυτές τις περιπτώσεις (σ' ένα παινήγρι, σ' ένα γόμο) πολλοί μαζί τραγουδούν ή τραγουδούν και συναίμα χορεύουν.

Μια χορωδία παραδοσιακής μουσικής έχει να προσφέρει σημαντικά οφέλη, αλλά έχει και αρκετά μειονεκτήματα. Τα οφέλη μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

Εντυπωσιασμός κοινού. Όταν το κοινό βρίσκεται ενώπιον χορωδίας καθηλώνεται και έτσι, με τον όγκο των φωνών και των ανθρώπων, επιτυγχάνεται ευκολότερα ο εντυπωσιασμός του κοινού προς όφελος της ελληνικής μουσικής παράδοσης.

Συνσπείρωση. Επιτυγχάνεται μεγάλη συγκέντρωση ανθρώπινου δυναμικού. Πολλοί άνθρωποι ασχολούνται με τη μουσική μας, παρακινού-

μενοι και ενσχυόμενοι από φίλους και γνωστούς, οι οποίοι συμμετέχουν σε μια χορωδία παραδοσιακών τραγουδιών.

Αρπότερες ερμηνείες. Υπάρχει ενδεχόμενο να προκύψουν αρπότερες ερμηνείες παραδοσιακών τραγουδιών με χορωδιακές εκτελέσεις, αλλά αυτό σημειώνεται με επιφύλαξη.

Νέο «προφίλ». Σίγουρο πάντως είναι, πως μια χορωδία μπορεί να παρουσιάσει την ελληνική μουσική παράδοση με νέο «προφίλ». Στα παινήγρια των χωριών μας έχουμε πλέον συνηθίσει να βλέπουμε και να ακούμε μικρά σχήματα, μάλλον αλλοτριωμένα, όπου ένας - το πολύ δυο - τραγουδιστές τραγουδούν και ένα συγκρότημα (πολλές φορές μια απλή ζυγιά) παίζει ό,τι θέλει. Το νέο προφίλ, με το οποίο παρουσιάζει μια χορωδία το μουσικό μας πολιτισμό, είναι τελείως διαφορετικό και, προσωπικά πιστεύω, κεντρίζει η ενδιαφέρον του κόσμου. Έτσι, παρέχεται η ευκαιρία ανανέωσης της παραδοσιακής μας μουσικής και αυτό είναι ίσως το βασικότερο όφελος, που μπορούμε να αποκαμίσουμε από τη δημιουργία χορωδιακών συνόλων.

Αποδόρευση από το μουσικό όργανο. Και μια τελευταία παρατήρηση. Η χορωδία παραδοσιακών τραγουδιών μπορεί να μας αποδοξοποιήσει από την αναγκαστικότητα των μουσικών οργάνων. Με αυτό, βεβαίως, δεν υπονοείται, πως τα τελευταία περπατούν. Ελλείψει αυτών, η χορωδία μπορεί να παρουσιάσει χωρίς συνοδεία οργάνων κάθε είδους παραδοσιακό τραγούδι.

* Το κείμενο συντάχθηκε το φθινόπωρο του 1997. Πρόκειται για εισήγηση στο συνέδριο «Πανελλήνια Συνάντηση Διεπιστημονική και Εκπαιδευτική Παραδοσιακών Χορωδιών», που διοργανώσαν ο Δήμος και το Δημοτικό Ωδείο Παριζιόζης (Παριζιόζη, 22-24 Νοεμβρίου 1997).

Αυτά τα οφέλη μπορούμε να αποζητήσουμε από την συγκρότηση ενός χορευτικού συνόλου. Είναι όμως και αρκετές οι υποχρεώσεις - βιαιές, που πρέπει να γίνουν προκειμένου να κρατηθεί μια χορευτική παραδοσιακή τραγουδιών. Τα μειονεκτήματα είναι:

Ασφής εκτέλεση των μουσικών διαστημάτων. Ως γνωστόν, η ελληνική μουσική διακρίνεται για τον τεράστιο διαστημικό της πλούτο. Οι πολλές φωνές εκτελούν με ασφαια τα μουσικά διαστήματα και ισοπεδώνουν τα προγράμματα, ιδιαίτερα στην εποχή μας, που τα μουσικά μας ακούσματα είναι αλλοτριωμένα από το δυτικό συγκρασημό των διαστημάτων.

Απώλεια της προσωπικής δεξιοτεχνίας. Η κάθε φωνή έχει τις ιδιαιτερότητες της. Μέσα στη χορευτική η μοναδικότητα των φωνών χάνεται, ενώ περιορίζεται αισθητά η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικής δεξιοτεχνίας, που μπορεί να έχει ένας μονοφωνητής. Η έκφραση, οι ποικίλες αναλύσεις, τα πακέλια, οι λαρυγγισμοί που μπορεί να εκφέρει με τη φωνή του ένας σολίστας στην καλύτερη των περιπτώσεων δεν ακούγονται, στη χορευτική δε γίνονται. Βεβαίως, το πρόβλημα αυτό μετριάζεται, εάν κάποιος καλός μονοφωνητής ερμηνεύσει «εξ υπαρχής» με τη χορευτική τα τραγούδια, που εκ παραδόσεως γνωρίζουν.

Φωνητική και ρυθμική δυσκαμψία. Ένα άλλο πρόβλημα που μπορεί να προκύψει είναι η φωνητική δυσκαμψία της χορευτικής στο γυρίσματα - όπως λέμε - της φωνής και - ως αποτέλεσμα αυτού - η ρυθμική δυσκαμψία. Πολλές φωνές μαζί δεν είναι τόσο ευλόγητες και δεν επιτυγχάνεται εύκολα η σωστή τοποθέτηση στο ρυθμό.

Διδακτικές και μαθησιακές δυσκολίες. Οι διδακτικές από πλευράς διδασκάλου και οι μαθησιακές από την πλευρά των χορευτών δυσκολίες, που μπορεί να προκύψουν σε ένα σύνολο με μεγάλο αριθμό προσώπων, είναι ένας ακόμη καθοριστικός ανατολικός παράγων για τη συγκρότηση του χορευτικού σχήματος.

Οικονομικής φύσεως προβλήματα. Οικονομικής φύσεως προβλήματα προκύπτουν σίγου-

ρα σε κάθε απόπειρα μετακινήσεως και φιλοξενίας μιας πολυπληθούς χορευτικής. Το κόστος είναι συνήθως εξαιρετικά μεγάλο. Πολλές φορές έχουμε βρεθεί αντιμέτωποι με το πρόβλημα, πώς να πραγματοποιήσουμε μια εξόρμηση ή κάποια ανταλλαγή φιλοξενίας αναλόγου σχήματος, τη στιγμή κατά την οποία η οικονομική επιβίωση των μελών ή του ταμείου του φορέα είναι δυσβάστακτη. Και βεβαίως, σε ένα μεγάλο μουσικό σχήμα, όπως είναι μια χορευτική παραδοσιακή μουσική, είναι αδύνατον να οικοδομηθεί μια βιώσιμη επαγγελματική σχέση με αμερόμενη και, ως εκ τούτου, σταθερά μέλη.

Πάντως, παρά τα όσα αρνητικά επισημάνθησαν παραπάνω, είναι δεδομένο, ότι πραγματικά αξίζει τον κόπο, να συγκεντρώνονται και να συνυπάρχουν πολλοί άνθρωποι με σκοπό την προβολή και διάδοση της ελληνικής μουσικής κληρονομιάς, τραγουδιών και «μπολίζοντων» οικογενειακό και κοινωνικό τους περίγυρο με αγάπη για την παράδοση.

Έχοντας, λοιπόν, απαντήσει καταφατικά στο ερώτημα, αν χρειάζεται να συγκροτούνται και να συντηρούνται χορευτικά σύνολα παραδοσιακού τραγουδιού, πρέπει τώρα να δοθούν λύσεις στα εγείνη ειδικά προβλήματα.

Ποιος πρέπει να είναι ο αριθμός των χορευτών και πώς μπορεί να γίνεται ο εμπλουτισμός ή η ανανέωση των χορευτών μέσα σε μια χορευτική. Ως κριτήριο λαμβάνεται και πάλι η παράδοση μας. Ο αριθμός των χορευτών δεν υπήρξε ποτέ δεδομένος, γιατί ο ένας ομαδικό πασηγύρι ποτέ δεν προγραμματιζόταν το ποιο και πόσο

1. Ο λόγος εδώ για ομαδικά πασηγύρια σε χωριά, όπου το γλέντι δε γίνεται από κοινότητα οργάνων, αλλά από αλόκληρη την ομάδα των παρερισκομένων και συνήθως χωρίς μουσικά όργανα.

Βα
τραγουδήσουν. Ε-
πομένως, στην παράδοσή μας έ-
χουμε περιπτώσεις, κατά τις οποίες ένας πολύ
μεγάλος αριθμός προσώπων τραγουδά ταυτό-
χρονα, χωρίς ποτέ να τίθεται όριο συμμετοχής.
Και, βεβαίως, η ανανέωση αυτών των ανθρώ-
πων, αυτών των άτυπων χορωδιών, γίνονται ο-
μολό και ψυχολογικά. Οι νέοι μεγάλωναν επι-
σημαίνει στα ακούσματα της μουσικής παράδο-
σης του τόπου τους και σταδιακά εισέβαλλαν
στην ενεργό δράση, γενόμενοι πλέον οι ίδιοι φο-
ρείς αυτής της παραδόσεως. Όμως, σε μια σύγ-
χρονη χορωδία παραδοσιακής μουσικής μπορεί
ο αριθμός των μελών να είναι απόλυτα απεριό-
ριστος;

Εφόσον σήμερα πλέον ο αριθμός των μελών
μιας χορωδίας παραδοσιακού τραγουδιού δεν
μπορούσε να γίνει η επιλογή; Θα επιλέξουμε
σε συνθήκες μετακίνησης της παράδοσης
και από βιωματικές έγιναν εκπαιδευτικές - διδα-
κτικές, **θα πρέπει να γίνεται επιλογή των χορω-
διών και με ποιον τρόπο, με ποια κριτήρια θα
μπορούσε να γίνει η επιλογή;** Θα επιλέξουμε
με κριτήριο τη φωνή, την καλλιφωνία. Τι θα κά-
νοουμε στην περίπτωση που παρουσιαστούν κά-
ποια άτομα και έντονα ενδιαφερόμενοι, άνθρω-
ποι που αγαπούν τη μουσική μας παράδοση, αλ-
λά έχουν φωνητικές ατέλειες; Και άραγε, πρέπει
να επιλέξουμε τα ταλέντα, που θα χρησιμοποιή-
σουμε ή πρέπει να δημιουργήσουμε αυτά τα τα-
λέντα;

Η απάντηση στο ερώτημα αν είναι απαραίτη-
τη η επιλογή των μελών μιας χορωδίας, από
μουσικής απόψεως είναι, βεβαίως, καταφατική.
Πώς άλλως μπορούν να συνυπάρχουν οι φώ-
τες λέγόμενες φωνές με τις σιωπές και τι απο-
τέλεσμα προκύπτει από μια τέτοια συνύπαρξη;
Μέγας, όμως, είναι μεγάλη πολυτέλεια στην ε-

παχή μας, να επιζητούμε τέλεια ερμηνευτική
απόδοση, με άφραγες φωνές και να δαίνου-
με από τους κόλπους μιας χορωδίας παρα-
δοσιακού τραγουδιού ανθρώπους, οι οποί-
οι θα μπορούσαν με τον άλφο ή βίβη τρό-
πο να εργαστούν για τη μουσική μας πα-
ράδοση σε διαφορετικό επίπεδο. Εάν ο-
πό την άλλη πλευρά, δεν επιλέξουμε τις
φωνές που θέλουμε, δεν επιλέξουμε
τους συνεργάτες μας, θα προκύψουν
αύξηση του αριθμού των μελών της βί-
βης της μουσικής ποιότητας, ανεπιση-
μάσιμα των ηλικιών, του μουσικού και
μορφωτικού επιπέδου των χορωδιών και άλλα
προβλήματα.

Τα πρόσωπα σε μια χορωδία, που δεν την
συνδέει επαγγελματική σχέση, έρχονται και πα-
ρέχονται. Αυτό έχει μια θετική πλευρά, το γε-
γονός ότι πολλοί άνθρωποι προσεγγίζουν την
παράδοσή μας, αλλά προκαλεί και αρκετά προ-
βλήματα στο διεκδινθητό της χορωδίας αλλά και
στο ίδιο το σύνολο. Όταν κάποια μέλη φύγουν
και έρχονται καινούργια, έχουμε διακυμάνσεις
στην απόδοση της χορωδίας. Είναι αναμενέ-
μο, τα νέα μέλη να μη γνωρίζουν το παλιό ρε-
περτόριο. Τα παλιά μέλη υποβάλλονται στον κό-
πο της επανάληψης και ο δόσολας στην εκ νέ-
ου διδασκαλία γνωστών μέχρι πρότινος τραγου-
διών. Έτσι, αρκετές φορές γίνεται πάρα πολύς
κόπος, θα τολμούσα να πω, για το τίποτα. Δείτε,
όταν κάποιο χορωδία ενσωματώνεται στη χο-
ρωδία για έναν - δυο μήνες και στη συνέχεια ο-
πορευτεί, ο κόπος - από καταπραγμένη σκοπιά
- μάλλον πηγαίνει χαμένος.

**Ποια μπορεί να είναι τα κίνητρα προσεγγί-
σεως και παραμονής των χορωδιών σε μια χο-
ρωδία παραδοσιακού τραγουδιού;** Οι συνεργά-
τες μας σε ένα τέτοιο εγχείρημα είναι ήρωες,
γιατί με μεράκι, με αγένια, συναδρατηροσημένα,
συμμετέχουν στην προσπάθεια προβολής της
ελληνικής μουσικής παράδοσης. Τα κίνητρα
που εμείς τους προσφέρουμε, είναι η γνώση της
παράδοσης, η εκμάθηση, δηλαδή, παραδοσια-
κών τραγουδιών, η προσωπική προβολή, όσο και
αν αυτό κρύβει μια υστεροβουλία, οι εξοργή-
σεις - εκδρομές και λοιπά. Συχνά, πάλι, βλέπου-
με ανθρώπους να έρχονται στη χορωδία από ο-
νόγκη επικοινωνίας με άλλα πρόσωπα. Σε όλες
αυτές τις περιπτώσεις, ποια θα πρέπει να είναι η
στάση του διεκδινθητού του συνόλου; Ποιος ο ε-
πιλογές του; Εάν τειθούν οικονομικά κίνητρα,

πράγμα, βεβαίως, αδύνατο για τα σημερινά δεδομένα, θα έχουμε, φυσικά την ικανοποίηση των χορωδιών, θα είναι ορατή η δέσμευσή τους, θα ολοκληρωθεί σταδιακά η επαγγελματική συνείδηση των μελών και θα καλλιεργηθεί η ομαδικότητα, θα προκύψουν επίσης ερευνητικές οφέλη από τη σταθεροποίηση του σχήματος και άλλα. Μήπως, όμως, επέλθει η υπερθέρμανση του ενδιαφέροντος από πλευράς χορωδιών. Δεν είναι φέμια, πως όπου υποσείχονται τα χρήματα, ο «μαμνιές», χάνεται το μεράκι και η διάθεση ανδότηλας προσωπικής προσφοράς. Μήπως η διαδικασία μουσικής δημιουργίας και επαφής κατονήσει μια ανυπόφορη εργασιακή ρουτίνα; Αν όμως απορρίψουμε παντελώς το οικονομικό κίνητρο, τι θα έχουμε να προσφέρουμε ως ηθική αμοιβή στους συνεργάτες μας, ώστε να παραμείνουν αγόγγυστα στη χορωδία; Το ερώτημα αφήνεται μετέωρο.

Πώς θα διδαχθεί σήμερα η ελληνική μουσική και ποιες οι διδακτικές δυσκολίες; Η παράδοσή μας, βέβαια, αγνοεί τέτοια προβλήματα. Πιστέ, άλλωστε, στο παρελθόν δεν ήταν πρόβλημα, το να μάθει ο εγγόνος απ' τον παππού ένα παραδοσιακό τραγούδι με την ομάδα και αβίαστα επερχόμενη εμπειρική γνώση. Είναι όμως σήμερα ορατή η εμπειρική διδασκαλία μας χορωδίας παραδοσιακής μουσικής; Έχουμε εκείνους τους ανθρώπους, οι οποίοι, άντεξ γνήσιοι και αυθεντικοί φορείς της παράδοσης, θα μπορούσαν να μεταλαμπαδεύσουν αυτή τη γνώση τους - εμπειρία καλύτερα - στους άλλους. Γνωρίζουμε καλά, πως δεν πρόκειται για γνώση, που καταγράφεται στα χαρτά και μεταφέρεται από το βιβλίο στο τετράδιο. Άραγε, η γνώση της θεωρίας της μουσικής, είτε της δυτικής είτε της βυζαντινής φολκλорικής τέχνης, είναι αρκετή για να κατακτηθεί η αυθεντικότητα κατά την απόδοση των λαϊκών μας τραγουδιών; Και ακόμη, η διδασκαλία πρέπει να είναι ομαδική ή εξατομικευμένη; Μήπως η διδασκαλία με βάση ένα συγκεκριμένο σύστημα, απαντώντας την έκφραση και τον αυτοσχεδιασμό; Μήπως καθλώνεται η παράδοση, «κονσερβοποιείται» η μουσική μας, ονομάζει και ουσιαστικά εμποδίζεται η εξέλιξη του είδους; Και αν από την άλλη πλευρά, δεν εφορμούσαμε ένα συγκεκριμένο σύστημα διδασκαλίας, πως θα μπορούσαμε να συνεννοηθούμε και να συζητήσουμε; Πως θα δίδουμε τραγούδια για τα οποία δεν έχουμε γνώση εντόπιου παράδοσης; Ακόμα περισσότερο, όταν δε βε-

σιτούμε σε ένα γραπτό μουσικό σύστημα, αλλά προσπαθήσουμε να μιμηθούμε - με σκοπό να δώσουμε - εκτελέσεις τραγουδιών από διόκου ή κασέτες, μήπως και πολύ στερούμε και απογυμνώνουμε την παράδοσή μας από τη διαδικασία εμπλουτισμού με τις πολλές διαφορετικές μοναδικές εκτελέσεις; Αυτό, ως προς τις διδακτικές δυσκολίες.

Πρέπει να μείνουμε σταθεροί στο ρεπερτόριο της περιοχής μας, να δίδουμε το τραγούδι αυτό, για το οποίο φέρουμε κάποια παραδόσεις ή οφείλουμε να κάνουμε ανοίγματα στις μουσικές παραδόσεις όλης της Ελλάδας; Είναι γεγονός, πως και τα μέλη της χορωδίας επιθυμούν αυτό το ανοίγμα. Στερούμενοι οι περισσότεροι ειδικοί μουσικολογικών και εθνομουσικολογικών γνώσεων επιζητούν την ευχαρίστηση και κουράζονται με την μονοτονία ή την έλλειψη πρωτοτυπίας. Όμως, πως μπορούμε, για παράδειγμα να τραγουδήσουμε στη Θεσσαλία κρητικά τραγούδια, όταν δεν έχουμε την εκφορά της ομίλιος των κρητικών; Και πως μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο, όταν στερούμαστε των αντίστοιχων οργάνων της κάθε περιοχής; Πως να τραγουδήσουμε ηπειρώτικα τραγούδια, όταν δεν έχουμε στο συγκρότημα της χορωδίας μας ηπειρώτικα κλαρίνα. Το πρόβλημα, βεβαίως, διαγκώνεται στις περιπτώσεις, που κάποιοι φορείς καλούν μια χορωδία να συμμετάσχει σε εκδηλώσεις και απαιτούν να ερμηνεύσει τραγούδια από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, γιατί έτσι ικανοποιεί μεγαλύτερο μέρος του ακροατηρίου. Τα προκείμενα είναι ευνόητα.

Πως πρέπει να κατανοηθούν οι ρόλοι μέσα σε μια χορωδία παραδοσιακών τραγουδιών; Είναι απαραίτητη η χρήση των μονοφωνώρηδων, η εναλλαγή των μονοφωνώρηδων με τη χορωδία, των ανδρών με τις γυναίκες; Το ισόκρητο, ως στοιχείο συντήρησης στην φολκλорική μας παράδοση, μπορεί να χρησιμοποιηθεί θετικά στην ε-ξελικτική μουσική, χωρίς να αλλοιώνει το χαρακτήρα και το ύφος των τραγουδιών; Και πως θα αποφύγουμε το δόλεο της ενόρχηστρώσεως ή τον κίνδυνο της απηχθώσεως;

Πόσο απαραίτητος είναι ο «μαέστρος» στις χορωδίες παραδοσιακών τραγουδιών; Η παράδοσή μας δεν γνώρισε «μαέστρους». Είναι καρπός δυτικόφερτος. Συχνά παρατηρούμε τους δήθεν δευθυνητάς παραδοσιακών χορωδιών να μην είναι σε θέση να καταμετρήσουν τους ρυθμούς των τραγουδιών μας, να έχουν άγνοια των

ρευθικών ποδών. Όταν απλά κινά το χέριο του, τόσο απαραίτητος είναι ο «μαέστρος». Στο παραλίδν, εκείνα που γνάρζιν ένα τραγούδι έ-
παρναν πρωτοβουλία, «τραβούσανε μπροστά»
κατά τη γνωστή έφραση και οι υπόλοιποι ακο-
λουθούσαν. Μήπως πρέπει να εξετάσουμε το
ενδεχόμενο απελευθέρωσης προσωπικών πρω-
τοβουλιών μέσα σ' ένα χωρειακό σχήμα;

**Πώς πρέπει να είναι η αμφίση της χωρ-
ιδίας και το στήσιμό της κατά τις εμφανίσεις
της;** Παρακολουθώντας τις χωρειακές δυτικές
μουσικές αποδεχθήκαμε τη χωρειαία στήση
παράλληλα και αμφισμένη με ομοιόμορφα
ρούχα. Παράμοια τάσεις - εξ επιρροής - έχουν
περάσει σε όλες σχεδόν τις παραδοσιακές χω-
ρειακές. Όμως, ακόμη και στην περίπτωση που η
χωρειαία ντύσιμα με παραδοσιακές ενδυμασίες
ή απομνηστικές παραδοσιακών ενδυμασιών δεν
έχουμε εφάρτι πολύ από τις ελγανσεις επιδρά-
σεις. Πώς θα αποφύγουμε την έκπιση σε
«φολλιά» και πώς θα προσγγίσουμε το ακρο-
ατήριό μας, όταν είμαστε τυπικά διαφορετικά
απ' αυτό, όταν είμαστε στήσιον πάνω σε ένα έ-
δρανο, ψηλά και πολλές φορές απροσέλαστο;
Πώς θα μετατρέφουμε τον κόσμο από παθητικό
ακροατή και χαρακτηριστή σε συμπέταχο και
συνδιοηγόρο στην αγνωστή, ομολογουμένως,
προσπάθεια μας να διασώσουμε και διαφυλά-
ξουμε τη μουσική μας κληρονοιά; Μήπως αυτά
τα δυο στοιχεία, η αμφίση και το στήσιμα της
χωρειαίας λειτουργούν εις βάρος της ελευτε-
ρης της εικόνας;

Και ορισμένα επιγραμμιακώς διατυπωμένα
ερωτήματα - προβληματισμοί για το συγκροτή-
μα παραδοσιακών μουσικών οργάνων:

**Ποιος πρέπει να είναι ο αριθμός των μου-
σικών οργάνων;** Μας επιτρέπεται η συγκρήτη
ορχήστρας με πολλά όργανα και ταυτήχρο-
να τρία - τέσσερα όργανα του ίδιου είδους (συμ-
φωνικό σύνολο); Σε ποιο βαθμό αλλοιώνεται η
μουσική μας με ένα μεγάλο ορχήστρικό σχήμα
με τρία κανονικά, δυο-τρία βαλικά, δυο-τρία λα-
ούτα, άλλα τόσα ούτα και ταμπούραδες, όπως
πράττουν αντίστοιχα μουσικά σύνολα στην Τυ-
νησία, στην Αίγυπτο, στην Τουρκία; Ως γνωστόν
η παράδοση έωσες μικρά σχήματα με δυο έως
έξι (6) το πολύ όργανα. Αυτό όμως έγινε συνε-
δεγτό ή λόγω ελλείψεως μεγάλου αριθμού οργα-
νοπακτών; Μήπως οι ίδιοι με τις βιοποριστικές
τους ανάγκες δεν επέτρεπαν την είσοδο στο χεί-

ρο νέων αναγνωστών, οι οποίοι όμως θα ήσαν
οι διάδοχοί τους;

**Ποια πρέπει να είναι η σχέση μεμερτορίου
και οργάνων;** Θα αποταλήσουμε να παίξουμε
θεσσαλικά τραγούδια με κανονικά, εάν δεν έ-
χουμε κλαρίνο;

**Τα όργανα μελωδίας θα παίξουν τον ίδιο
σκοπό, ή θα προγγήσουμε σε εννοχητρώ-
σεις, ώστε το κάθε όργανο να έχει δικούς του
ρόλους και να παίξει σε συγκεκριμένα σημεία;**
Στην περίπτωση αυτή θα χρειαστεί σημειογρα-
φική παραστήσηση.

**Η συνεννόηση μεταξύ των μουσικών είναι
ένα ακόμη πρόβλημα.** Οι περισσότεροι οι των
μουσικών μελωτών και γνωρίζουν την ευρωπαϊ-
κή μουσική σημειογραφία (ήγραφο), ενώ αγνο-
ούν την ελληνική, τη λεγόμενη βυζαντινή παρα-
σημιακή. Αλλά, η δυτική σημειογραφία δεν
είναι σε θέση να αποδώσει τους «δρόμους» (ή-
χους) και τα «κείμενα» (μουσικά διαστήματα).
Άλλοτε πάλι δαναζόμαστε το σύστημα της αρα-
βοπερσικής μουσικής, αλλά και τα «κείμενα» δεν
αντιστοιχούν ακριβώς στους ελληνικούς ήχους.

**Τέλος, πώς θα γίνεται η παρουσίαση του
συγκροτήματος σε μια εκδήλωση, σύμφωνα
και με όσα εγγράφισαν και για τις χωρειακές;**
Δε θα πρέπει να αποφύγουμε το στήσιμα σε ελί-
δρες και έδρανα, ώστε να αποφύγουμε την απ'
υψηλού παρουσίαση της μουσικής μας παράδο-
σης, να προσγγίσουμε το κοινό μας, να το κί-
νομε να τραγουδήσει, να ξεσηκωθεί και να χο-
ρέψει μαζί μας.

Προσωπική άποψη, ίσως η μόνη που δετυ-
πώνεται ευθέως στην εισήγηση αυτή, είναι πως,
προς το παρόν, στήσιμα μας χωρειαίας παραδο-
σιακών τραγουδιών και ενός συγκροτήματος
παραδοσιακών μουσικών οργάνων θα πρέπει να
είναι το πώς θα μπορούσαμε να πληρώσουμε το
ακροατήριό μας, πώς θα το κερδίσουμε και πώς
θα μεταλαμπαδεύσουμε το δικό μας κείμενο, το
δικό μας κείμενο στους ανθρώπους, που θα έρ-
θουν να μας παρακολουθήσουν. Η μουσική αρ-
τιότητα θα είναι υπαρκτά μας θέλημα, αλλά
δευτερεύον.

Ίσως, όλα αυτά τα αναπάντητα ερωτήματα
δεν συμβάλλουν σε τίποτα. Ίσως και να συγχό-
ζουν περισσότερο την κατάσταση. Όμως, θεω-
ρώ, ότι αρχή της επίλυσης των προβλημάτων εί-
ναι η γνώση των προβλημάτων.

Νομάρχης Μαγνησίας
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΡΙΝΤΖΟΣ

Δ.Σ. της ΕΚΠΟΛ

Πρόεδρος
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΞΑΡΧΟΣ

Αντιπρόεδρος
ΜΑΡΙΝΑ ΧΡΥΣΟΒΕΛΩΝΗ

Μέλη
ΠΟΛΥ ΚΑΡΚΑΛΑ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗΣ
ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΚΑΤΣΙΦΟΥ
ΤΙΤΣΑ ΚΑΡΑΠΑΤΗ-ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΩΣΤΑΣ ΔΙΑΠΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΟΥΛΟΥΔΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΥΧΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΟΥΣΙΟΣ
ΟΥΡΑΝΙΑ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ